

فرهنگ و سلامت روان

سلامت فرهنگی و شاخص‌های آن

دکتر مهدی ناظمی اردکانی
دانشیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)

دکتر سامان کمری

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۵۲-۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۳۹۳۴۷۱
عنوان و نام پدیدآور	:	فرهنگ و سلامت روان : سلامت فرهنگی و شاخص‌های آن/مهدی ناظمی اردکانی، سامان کمری.
مشخصات نشر	:	تهران: آثار فکر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۲۰۰ ص.
عنوان دیگر	:	سلامت فرهنگی و شاخص‌های آن.
موضوع	:	فرهنگ ایرانی -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	:	Culture, Iranian -- Psychological aspects
موضوع	:	بهداشت روانی -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع	:	Mental health services -- Social aspects -- Iran
موضوع	:	سرمایه اجتماعی -- ایران -- (Sociology) Social capital
موضوع	:	بهداشت روانی -- ایران -- جنبه‌های مذهبی
موضوع	:	Mental health services -- Iran -- Religious aspects
موضوع	:	فرهنگ -- جنبه‌های روان‌شناسی Culture -- Psychological aspects
موضوع	:	طلاق -- ایران -- نمونه‌پژوهی Divorce -- Iran -- Case studies
رده بندی دیویی	:	۰۰۴۴/۹۵۵
رده بندی کنگره	:	DSR ۱۳۹۷۶۳ ۴/۲ن
سرشناسه	:	ناظمی اردکانی، مهدی، ۱۳۳۲ - کمری، سامان، ۱۳۶۸ -
وضعیت فهرست نویسی	:	قیفا

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ دورنگار: ۶۶۴۸۰۸۸۲

فرهنگ و سلامت روان سلامت فرهنگی و شاخص‌های آن

تهیه و تدوین: دکتر مهدی ناظمی اردکانی - دکتر سامان کمری

ناشر: انتشارات آثار فکر

چاپ اول ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۵۲-۹

قیمت ..... تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

پیشگفتار ۹

فصل اول: فرهنگ، بیماری و سلامت ..... Error! Bookmark not defined.

مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

مبانی نظری فرهنگ و فرهنگ پژوهی ..... Error! Bookmark not defined.

فردگرایی یا جمعگرایی در تعریف فرهنگ ..... Error! Bookmark not defined.

توسعه‌ی فرهنگی ..... Error! Bookmark not defined.

مهندسی فرهنگ ..... Error! Bookmark not defined.

رویکرد و تفکر سیستمی ..... Error! Bookmark not defined.

رویکرد و تفکر فرهنگی ..... Error! Bookmark not defined.

واحد تحلیل در سلامت فرهنگی ..... Error! Bookmark not defined.

ویژگی‌های فرهنگی و مشخصه‌های اصلی ایرانیان: ..... Error! Bookmark not defined.

تعریف ارزش ..... Error! Bookmark not defined.

ارزشهای فرهنگی شوارتز ..... Error! Bookmark not defined.

ساختار روابط ارزشها ..... Error! Bookmark not defined.

نتایج طرح ملی ..... Error! Bookmark not defined.

نگرشها و باورها ..... Error! Bookmark not defined.

نگرش مذهبی در دو پیمایش ملی ..... Error! Bookmark not defined.

رضایت از سلامتی ..... Error! Bookmark not defined.

میزان دینداری ..... Error! Bookmark not defined.

فصل دوم: سلامت فرهنگی ..... Error! Bookmark not defined.

مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

ابعاد سلامت فرهنگی ..... Error! Bookmark not defined.

فصل سوم: سرمایه اجتماعی ..... Error! Bookmark not defined.

مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

تعریف سرمایه اجتماعی ..... Error! Bookmark not defined.

عناصر و ابعاد سرمایه اجتماعی ..... Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.	ابعاد اصلی سرمایه اجتماعی
Error! Bookmark not defined.	وضعیت فعلی سرمایه اجتماعی در ایران
Error! Bookmark not defined.	سرمایه اجتماعی و خطر پذیری
Error! Bookmark not defined.	تحقیقات داخلی رابطه سرمایه اجتماعی و خطرپذیری
Error! Bookmark not defined.	فصل چهارم: سلامت معنوی
Error! Bookmark not defined.	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	معنویت چیست؟
Error! Bookmark not defined.	انواع معنویت
Error! Bookmark not defined.	سلامت معنوی
Error! Bookmark not defined.	مفهوم سلامت
Error! Bookmark not defined.	مفهوم سلامت معنوی
Error! Bookmark not defined.	سلامت معنوی در نگاه اومانیستی
Error! Bookmark not defined.	سلامت معنوی با نگرش دینی
Error! Bookmark not defined.	ضرورت‌های معنویت درمانی
Error! Bookmark not defined.	میزان سلامت مداری معنویت
Error! Bookmark not defined.	اصول روان‌درمانی معنوی
Error! Bookmark not defined.	مداخله‌های معنوی
Error! Bookmark not defined.	بیداری و شکوفایی معنوی
Error! Bookmark not defined.	موارد عدم استفاده از مداخله‌های معنوی
Error! Bookmark not defined.	فصل پنجم: سلامت اجتماعی
Error! Bookmark not defined.	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	آسیب اجتماعی
Error! Bookmark not defined.	عوامل مؤثر در ایجاد آسیب‌های اجتماعی
Error! Bookmark not defined.	پیشگیری از آسیب اجتماعی
Error! Bookmark not defined.	سلامت اجتماعی
Error! Bookmark not defined.	عوامل مؤثر بر سلامت اجتماعی
Error! Bookmark not defined.	سبک زندگی
Error! Bookmark not defined.	کیفیت زندگی

Error! Bookmark not defined.	فصل ششم: سلامت روان
Error! Bookmark not defined.	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	بهبودی روانشناختی
Error! Bookmark not defined.	اختلال روانی
Error! Bookmark not defined.	علل بیماریهای روانی
Error! Bookmark not defined.	طلاق به عنوان پدیده‌های روانی
Error! Bookmark not defined.	تعریف طلاق
Error! Bookmark not defined.	آسیب شناسی طلاق
Error! Bookmark not defined.	علل طلاق
Error! Bookmark not defined.	آثار سوء طلاق بر فرد و جامعه
Error! Bookmark not defined.	آسیب شناسی طلاق بر زن و مرد
Error! Bookmark not defined.	تأثیر طلاق بر کودکان
Error! Bookmark not defined.	آثار طلاق بر نوجوانان و جوانان
Error! Bookmark not defined.	طلاق خاموش
Error! Bookmark not defined.	راههای کاهش وقوع طلاق چیست؟
Error! Bookmark not defined.	راههای کاهش آسیب طلاق بر فرزندان:
Error! Bookmark not defined.	میزان شیوع بیماری های اعصاب و روان در استانهای کشور
Error! Bookmark not defined.	دنیا و بار اختلالات روانی
Error! Bookmark not defined.	نگاهی بر سیمای سلامت روان در ایران
Error! Bookmark not defined.	پراکندگی بیماری در ایران
Error! Bookmark not defined.	میزان شیوع داروهای اعصاب و روان در جامعه (استان فارس) از سال ۸۴ تا ۹۲:
Error! Bookmark not defined.	تحلیلی بر آمار ثبت رویدادهای ازدواج و طلاق فارس
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	فهرست منابع

پیشگفتار

سلامت موضوعی مطرح در بسیاری از فرهنگ‌ها است. در واقع هر جامعه‌ای به عنوان بخشی از فرهنگ خود از سلامت مفهوم خاصی در نظر دارد. از میان تعاریفی که هنوز هم در بحث سلامت به کار می‌رود، شاید دیرینه‌ترین تعریف آن باشد که "سلامتی عبارت است از بیمار نبودن". در برخی فرهنگ‌ها سلامت و هماهنگی مترادف یکدیگرند و هماهنگی عبارت است از: "سازگار بودن با خود، با جامعه و با جهان". اگرچه در ادبیات پژوهش، مفهوم سلامت و بیماری خیلی وابسته به یکدیگر در نظر گرفته شده است، اما به نظر می‌رسد برای تمایز آن‌ها نیاز به شاخص‌هایی داریم که هم ویژگی‌های مشترک فرهنگی و هم تمایزهای فرهنگی را در بر گیرد. در کتابی که پیش‌روی دارید سعی شده است توصیف جدیدی از مفهوم سلامت فرهنگی که در ارتباط با بیماری و سلامت روان است ارائه شود و سپس به بررسی ابعاد سلامت فرهنگی، که شامل بحث سلامت روان، معنویت، سبک زندگی، کیفیت زندگی، ابعاد سازگاری و بحث طلاق به عنوان یک پدیده فرهنگی و روانی که در ارتباط مستقیم با سلامت است پرداخته می‌شود و نیز در پایان نقش عوامل مختلف فرهنگی در سلامت روان جامعه مورد بحث قرار می‌گیرد.

تأثیر فرهنگ بر سلامت روانی بسیار بیشتر و گسترده‌تر از آن چیزی است که تصور می‌کنیم. تمرکز صرف بر بیماری، موجب می‌شود که جنبه فهمی از فرایند ناخوشی منحصر به فرد بیمار و معنایی که آن ناخوشی در زندگی منحصر به فرد او دارد، فراموش گردد. صرفاً شرایط فیزیولوژیک متضمن سلامتی و بیماری نیست؛ بلکه این فرایند متضمن سلامتی افکار، هیجانات و انگیزه‌های فرد و نیز در سطح گسترده‌تر سلامتی فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. بنابراین به طور معمول کسی را که بیماری جسمی نداشته باشد، سالم می‌نامند، در حالی که امروزه، مبنای تعریف سلامت حوزه‌های وسیع‌تری را در بر می‌گیرد. سازمان بهداشت جهانی، سلامت را این گونه تعریف می‌کند: «سلامتی عبارت است از تأمین رفاه کامل جسمی، روانی و اجتماعی نه فقط نبودن بیماری و نقص عضو». به این ترتیب، کسی را که بیماری جسمی نداشته باشد، نمی‌توان فرد سالمی دانست، بلکه شخص سالم کسی است که از سلامت روان نیز برخوردار بوده و از نظر اجتماعی و فرهنگی نیز سالم باشد. زیرا پژوهش‌های علمی نشان داده است که ممکن است ریشه و علت بسیاری از ناتوانی‌های جسمی، نابسامانی‌های فکری و عاطفی باشد که از اجتماع و فرهنگ نشأت می‌گیرد. به طور مثال، امروزه، بسیاری از اضطراب‌ها و نگرانی‌های فکری می‌تواند عامل مهمی در ایجاد بسیاری از بیماری‌های جسمی باشد و چون دلهره و استرس و بسیاری از احساسات عاطفی انسان در اثر زندگی با مردم و به علت فرهنگ جامعه به وجود می‌آید سلامت

جسم تا حد زیادی با سلامت فکر و شرایط فرهنگی و اجتماعی که فرد در آن زندگی می‌کند، مربوط می‌شود.

کتابی که پیش‌روی دارید تلاشی کوچک در جهت تعیین و معرفی شاخص‌ها و مولفه‌های سلامت روانی و فرهنگی است. این کتاب در ۶ فصل تنظیم شده است. فصل اول به بررسی ارتباط بین فرهنگ، بیماری و سلامت می‌پردازد. در فصل دوم بحث سلامت فرهنگی مطرح می‌شود و اینکه سلامت فرهنگی به چه معناست و چه ابعادی را در بر دارد. در فصل سوم بحث سرمایه اجتماعی و ارتباط آن با حوزه سلامت و به عبارتی دیگر تأثیر سرمایه اجتماعی در سلامت عمومی جامعه مطرح می‌شود. فصل چهارم با بررسی نقش دین و معنویت در سلامت فرهنگی جامعه شروع می‌شود و در نهایت به بررسی بحث سلامت معنوی افراد پرداخته می‌شود. در فصل پنجم به بررسی سلامت از حوزه اجتماعی پرداخته می‌شود و در نهایت آخرین فصل این کتاب با عنوان سلامت روان و ارتباط داروهای اعصاب و روان با سلامتی افراد به پایان می‌رسد. همچنین در فصل آخر کتاب، گزارشی از مطالعه‌ی موردی استان فارس در بحث طلاق به عنوان یکی از معضلات جامعه امروزی که نقش فراوانی در سلامت روان همه افراد جامعه از کودکان تا بزرگسالان ایفا می‌کند ارائه می‌شود.

تلاش انجام شده بستر ساز تحقیقاتی دقیق‌تر و عمیق‌تر پیرامون نقش فرهنگ در سلامت جسمی و روانی انسان خواهد بود. آن فرهنگی به عنوان محیط زیست انسانی می‌تواند آسایش و آرامش انسان‌ها را فراهم سازد که آن فرهنگ دارای انسجام و صحت و سلامت و درستی بوده و به دور از نقایص و تعارضات درونی باشد. قطعاً چنین فرهنگی جز فرهنگ ملهم از دین و ان‌هم اسلام ناب محمدی (ص) نخواهد بود.

امید است از نظرات صاحب‌نظران بهره‌مند شده و توفیق ارتقاء این اثر علمی فراهم باشد.